

Prekvapuje ma, že trh s elektrinou na Ukrajine stále žije, hovorí šéf IT firmy Sféra, ktorá tam má zákazky

27. júna 2022 14:56

Foto N - Tomáš Benedikovič

Eduard Haluška je zakladateľom a majiteľom softvérovej spoločnosti Sféra s miliónovými ziskami, ktorá vyše 30 rokov pôsobí na slovenskom, českom, maďarskom a rakúskom trhu. Firma podniká aj na Ukrajine.

Dodáva riešenie pre organizátora trhu s elektrinou, ktorý od vypuknutia vojny nie je schopný za služby platiť. „Teraz nemôžu vyvážať peniaze, aj keby ich mali. Ja to chápem ako pomoc Ukrajine zo súkromných zdrojov,“ hovorí Haluška. Aj napriek vojnovému stavu u našich susedov Sféra zatiaľ nemusela na Ukrajine odražať žiadne vážne hekerské útoky, išlo zatiaľ len o drobnosti.

V rozhovore sa dočítate aj o tom:

- aké boli jeho podnikateľské začiatky,

- ako sa Sféra dostala na ukrajinský trh aj za cenu, že o milión podliezli ponuku holandských konkurentov,
- ako nahradili výpadky IT služieb po napadnutí Charkiva,
- ako sa Jozef Brhel v minulosti dostal k akciám firmy.

Ako ste začali s podnikaním na Ukrajine?

Naše dlhoročné skúsenosti nám dovolili zapojiť sa do tendra na Ukrajine. Je to krajina, ktorá má dlhodobu snahu vstúpiť do EÚ, aj tu však musí prebehnúť konvergenčný proces, to znamená príprava legislatívy. Aby to urýchlili, mali poradcov z EÚ. My sme mali takú nepriamu možnosť, nie ako spoločnosť, byť v prípravnej štruktúre, ktorú zriadilo ukrajinské ministerstvo energetiky.

Čo to bol za tender?

Na dodávku riešenia operátora trhu s elektrinou. Náš pôvodný softvér sme dodali tamojšiemu organizátorovi trhu Market Operator, kedysi Enerhorynok. Bol to tvrdý boj, naším posledným konkurentom bola holandská spoločnosť, ktorá je dodávateľom softvéru pre iné európske krajiny. V poslednom kole aukcie dali cenu o milión eur nižšiu, ale pretože mi záležalo na tomto rozvíjajúcom sa IT trhu, neostávalo mi nič iné, len znížiť aj našu cenu.

Túto zákazku máte od konca roku 2018. Čo sa zmenilo od vojny?

Pred pár týždňami som podpísal predĺženie podpory o ďalšie dva roky. Žiaľ, nikto nám vzhľadom na vojnu teraz neplatí. Chceme to však vydržať. Našťastie nie sme „korporát“, ktorému ide len o zisky. Vyhodnocujem to ako významný typ pomoci ukrajinskej energetike, ktorú poskytuje čisto súkromná firma. Štát sa otáča chrbtom, i keď zdroje by sa nepochybne našli.

Okrem toho, len čo sa začala vojna, spravili sme zbierku a firma dala peniaze na nákup nedostatkových materiálov ako zdravotnícke pomôcky alebo oblečenie. V priemere každý náš zamestnanec prispel 100 eur.

Aké problémy ste v súvislosti s vašou prácou na Ukrajine zaznamenali od vypuknutia vojny?

Je to informačný systém, čiže útoky. To je prvý zdroj problémov, musíme mať „oči na stopkách“. Po vojenskom napadnutí Charkiva došlo k výpadku služieb elektronickej

certifikácie, ktorú poskytovala charkivská spoločnosť. Túto službu sme promptne nahradili riešením, ktoré sa využíva v EÚ, pričom trh ohrozený nebol.

Čelili ste aj nejakým hekerským útokom?

Na moje úprimné prekvapenie sa ani v tomto ťažkom vojnovom období v zásade nič vážne, čo by ohrozilo fungovanie trhu, nestalo. Išlo len o drobnosti. Pred pár dňami sme však zaregistrovali celkom silný útok na slovenskú firmu OKTE, ale úspešne sme ho odrazili vďaka ochranným prvkom nášho systému.

Dokážete identifikovať, odkiaľ útok prišiel?

Servery, z ktorých prichádzal útok, ukazujú, že ide o celosvetovú záležitosť. Nevyzerá to, že ide o Rusov. Toto však v hekerskom svete nie je nikdy isté.

Zaznamenali ste ešte niečo, čo v dôsledku vojny nefunguje?

Najväčší problém je biznis, keď nemáte účastníkov trhu, ktorí obchodujú. Systém beží, ale s nulovými obchodnými výsledkami je trh zbytočný. Výrobcovia na trhu, ako aj energetická infraštruktúra znášajú dôsledky bombardovania a bezbrehého ničenia. Jedným z týchto výrobcov je aj Enerhoatom (okrem iného aj vlastník jadrovej elektrárne v Zaporizžii, ktorú ovládli Rusi), ktorý je naším klientom. Napriek tomu ma prekvapuje, že trh stále žije, aj keď nie tak likvidne. Tu nejde o burzu s akciami, čiže o niečo virtuálne, k prenosom elektriny a k dodávkam musí dôjsť. Z toho sa nepriamo dá dedukovať, že infraštruktúra, ktorá je nevyhnutná na prenos elektriny, ešte stále funguje.

Ako ste riešili neplatenie zo strany Ukrajiny? Išlo o dohodu alebo o formu pomoci z vašej strany?

Market Operator nám slušne oznámil, že nie sú zdroje. Dodávky nám podpisujú, ale nevykonávajú platby. Rádovo 33-tisíc eur mesačne. Zatiaľ staviam na tom, že vzťahy medzi našimi spoločnosťami sú veľmi dobré. Teraz nemôžu vyvážať peniaze, aj keby ich mali. Ja to chápem ako pomoc Ukrajine zo súkromných zdrojov. Energetika bola a vždy aj bude hospodársky životne dôležitým sektorom.

Ak by sa teoreticky po vojne začalo pracovať na spomínanom prepojení trhov s Ukrajinou, mali by ste šancu vyhrať tender na operátora trhu?

Keď predvídate, že nejaká krajina niekam smeruje, a vy už máte pre ňu riešenie, je to váš potenciálny zákazník. V takej istej pozícii sú balkánske krajiny. Zúčastnili sme sa

v tendri v Albánsku, ale vyhrali ho Nemci. Aj v Česku sme uspeli preto, že sú v EÚ, musia plniť pravidlá, ale v tejto konkrétnej oblasti boli pozadu. Mali sme šancu, lebo hotový systém už prevádzkujeme.

Sú ďalšie komponenty, na ktoré by ste si trúfli?

Zúčtovanie odchýlok. Architektúra trhu je na Ukrajine trochu iná ako u nás, kde OKTE vykonáva zúčtovanie aj organizátora. Tam Market Operator robí iba organizátora a zúčtovaním odchýlok je poverená spoločnosť Ukrenerho, niečo ako Slovenská elektrizačná prenosová sústava [SEPS – štátna firma, ktorá spravuje elektrické vedenia] u nás. Riešenie majú, no uvažujú o zmene legislatívy a prenesení tejto povinnosti na spoločnosť Market Operator. Pokiaľ to prejde parlamentom, tak zas budeme mať šancu zvíťaziť v tendri.

Prečo ste sa nezúčastnili už na tendri pre Ukrenerho?

Ten bol vypísaný ešte skôr, ako by sme vedeli ponúknuť riešenie pre podmienky na Ukrajine.

Keby sme sa vrátili trochu do histórie, vašu spoločnosť sprevádza aj istá [kauza](#). Kedysi do Sféry vstúpil ako akcionár aj oligarcha Jozef Brhel previazaný so stranou Smer. Ako sa spätne na to pozeráte?

Spoločnosť Sféra som založil s priateľom, po roku sme prijali ako spoločníkov ďalších štyroch. Keď sme sa transformovali na akciovku koncom roka 1998, podiely medzi predtým spoločníkmi a potom akcionármi zostali také isté.

Vedieť spoločnosť neustále, mám 70 rokov, ale ostatní akcionári so spoločnosťou nerástli. Po pätnástich rokoch fungovania vznikla medzi nami priepasť. Výsledkom bolo, že chceli predať svoje akcie, dal som im ponuku na odkúpenie, ale oni ju neprijali. Zvolili si inú cestu, hoci v súlade so stanovami spoločnosti, a previedli svoje akcie poza môj chrbát. Bol to však legitímny postup, ktorý som nevedel ovplyvniť.

Foto N – Tomáš Benedikovič

Toto bolo obdobie rokov 2008, 2009, keď prišla do SEPS-u vláda Smeru.

Jeden z akcionárov mal veľmi neformálny kontakt na pána, ktorého firma akcie odkúpila. Vtip bol v tom, že to bola prestupná stanica, ktorá trvala pár mesiacov. Nakoniec sa akcie dostali do rúk Jozefa Brhela, ktorý bol skutočným záujemcom. Presnejšie do majetku spoločnosti Patria Consulting & Development. Tak mi na jedno valné zhromaždenie prišiel jeho právnik. Udialo sa to v prvej polovici roku 2009, teda dávno po uzavretí zmluvy na dodávku zúčtovania odchýlky v roku 2008.

Vy ste sa to dozvedeli na tom valnom zhromaždení?

Už som mal signály, ale áno. No a jedného dňa Brhelovi ekonómovia asi nedopatrením – aspoň tak to píše novinár Marek Vagovič, do účtovnej závierky tento fakt uviedli. Bolo to podľa vtedy platného zákona, ktorý hovoril, že treba uvádzať do uzávierky explicitne dcérske spoločnosti aj s podielom.

Ako sa hovorí, keď sa rúbe les, triesky lietajú. V súvislosti s uvedeným článkom bola moja firma tá „trieska“, žiaľ, s uvedenými polopravdami, ktoré už dnes nikoho nezaujímajú, no mňa prenasledujú dodnes. Veď Sféra nezískala svoje kompetencie v roku 2009 pri vstupe Jozefa Brhela, ale presne naopak – on mal záujem preto, že sme mali kompetencie v energetike.

Následne som po rokoch od Brhela kúpil akcie späť, pričom on svoju investíciu zdesaťnásobil v dividendách. Tie dostal legálne. Odvtedy som jediným vlastníkom. Ak „zabudnem“ na svoju manželku, čo si, samozrejme, nedovolím.

Podnikáte v energetike, doprave aj priemysle. Dodávate informačné systémy firmám ako Slovnaft, Duslo, Železnice Slovenskej republiky aj Slovenská elektrizačná a prenosová sústava. Ako ste pred tridsiatimi rokmi začínali?

Počítam, že je to o pár rokov viac, pretože ešte pred revolúciou som dostal právo na programovanie počítačov. Ako fyzická osoba som s týmto povolením uzavrel zmluvu so SEP-om (*štátnym podnikom, koncernom Slovenské energetické podniky – pozn. red.*). Predmetom dodávky bola prvá verzia produktu na správu majetku a riadenie údržby a bola pre potreby Jadrovej elektrárne Jaslovské Bohunice. Aj vďaka tejto referencii sme vyhrali v roku 1992 tender na riešenie pre Prenosovú sústavu už ako spoločnosť Sféra. Boli sme jedinou spoločnosťou v Československu, ktorá mala vlastné riešenie na spracovanie výkresovej a technickej dokumentácie na bežných, vtedy dostupných PC. Mimochodom, pre Slovenskú elektrizačnú a prenosovú sústavu dodávame riešenia a služby nepretržite dodnes.

Keď sa pozrieme na vaše podnikanie v energetike, čo nasledovalo ďalej?

V spolupráci so ZSE sme vyvinuli systém na projektovanie rozvodov silnoprúdu, ktorý našiel uplatnenie v deviatich z jedenástich krajských energetických podnikov v Československu. V obchode s elektrinou sme začali pôsobiť v roku 1996, keď sme uviedli do prevádzky systém odbytu elektriny pre Slovenské elektrárne (SE). Spracovával dáta z elektromerov na odovzdávacích miestach na celom Slovensku. Priebežné dáta boli vyhodnocované a protokol o vyhodnotení bol súčasťou fakturácie o dodávke elektriny, ktorú vystavovali Slovenské elektrárne svojim odberateľom.

V roku 2002 sa Prenosová sústava oddelila od SE a vznikla nezávislá spoločnosť Slovenská elektrizačná a prenosová sústava (SEPS). Na fakturáciu za prenos sa využívali merania z tých istých meracích zariadení, ako používali v SE, takže sme boli schopní dodať pre SEPS riešenie na vyhodnocovanie a fakturáciu za prenos do jedného mesiaca.

Vaším zákazníkom je aj spoločnosť, ktorá je na Slovensku zo zákona organizátorom trhu s elektrinou, takzvaná OKTE (Organizátor krátkodobého trhu s elektrinou), a jej matkou je SEPS. Čo všetko pre nich dodávate?

Ide o kompletný informačný systém, na ktorom stojí plnenie zákonných povinností OKTE a má celkovo osem komponentov. Jedným z nich je zúčtovanie odchýlky. Keď už nastúpili mechanizmy liberalizovaného trhu, výrobca prestal byť oprávnený dodávať svojmu odberateľovi elektrinu dodávateľským spôsobom a fakturovať ju. Model sa zmenil na ten súčasný, keď sa najprv dohodnú sadzby medzi dodávateľom a odberateľom a potom dochádza k zúčtovaniu rozdielov medzi skutočne dodanou elektrinou a dohodou. Tento rozdiel sa nazýva odchýlka a jej vyhodnocovanie vykonáva OKTE, ktorý používa na to náš systém.

Ďalej zabezpečujeme organizáciu trhu s elektrinou, centrálny dátový sklad všetkých priebehových meraní na Slovensku a ďalšie. Denný trh s elektrinou na Slovensku sme po jeho štarte k 1. 7. 2009 spojili s českým trhom metódou „market coupling“ a následne s trhmi Maďarska aj Rumunska. Posledným naším implementačným úspechom je pripojenie do európskeho trhu. Dňa 8. júna sa tak dokončil projekt prepojenia európskych denných trhov s elektrinou, takzvaný Core Flow-based Market Coupling, v ktorom je v súčasnosti aktívnych 13 štátov EÚ.

Eduard Haluška

Narodil sa v Bratislave v roku 1952. Po maturite na Strednej všeobecno-vzdelávacej škole bol v roku 1972 prijatý na Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského, ktorá sa vzápätí zmenila na Matematicko-fyzikálnu fakultu. Po špecializácii na teoretickú fyziku ukončil štúdium v roku 1976 a nastúpil na internú ašpirantúru v špecializácii teória pevných látok. V roku 1980 sa zamestnal mimo odboru, keďže vedecké ústavy ani vysoké školy nemali voľné miesta, a to v Kovoprojekte Bratislava, čo bol generálny projektant strojárskych výrob v Československu. Tu absolvoval dvojročný postgraduál z informatiky na Matematicko-fyzikálnej fakulte UK a do roku 1990 viedol oddelenie vývoja grafických informačných systémov. Po zmene režimu založil spoločnosť Sféra, kde pôsobí vo funkcii predsedu predstavenstva dodnes.